

İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki “Atatürk” Temalı Metinlerde Kullanılan Niteleme Sıfatlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi

Öğr. Gör. Ahsen KARAKAŞ¹

Öz

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki “Atatürk” teması altında beşer metin olmak üzere toplam on beş metin yer almaktadır. Bu çalışmada söz konusu metinlerde geçen niteleme sıfatları kullanıldıkları adlarla birlikte belirlenmiştir. Belirlenen niteleme sıfatlarının sınıflara göre, ayrı ayrı hangi sıklıklarda kullanıldıkları, nasıl kullanım gelişimleri gösterdikleri, metinlerin edebi metin olmaları bakımından sıfatların gerçek ve mecaz anlam kullanımları belirlenmeye çalışılmıştır. Sıfatlar, adlarla anlatılmaya çalışılan nesnel dünyaya ait unsurların özelliklerini anlatmak için kullanıldıklarından çok önemlidir. Türkçenin niteleme sıfatları, Türkçenin söz varlığı içerisinde önemli bir yer oluşturmaktadır. Türkçe kullanımındaki gelişmişlik bu sözcükleri hem konuşucu ve yazıcı olarak hem de dinleyici ve okuyucu olarak dil edimselliği esnasında en verimli düzeyde kullanmayla doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarında kullanılan bu metinlerde yer alan niteleme sıfatlarının kullanımsal özellikleri ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe söz varlıkları bakımından gelişimlerine ne ölçüde katkıda buldukları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkçe ders kitapları, Niteleme sıfatları, Türkçenin söz varlığı

---

¹ Altınbaş Üniversitesi MYO Türk Dili Öğr. Gör. Ahsen KARAKAŞ Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bil. Ens., Doktora Öğrencisi, ahsenkarakas@gmail.com

A Comparative Analysis of Qualifying Adjectives Used in Texts with “Atatürk” Theme in Turkish Course Books Studied in 6th, 7th and 8th Grades of Primary Education

Abstrach

In 6th, 7th and 8th grades of primary education Turkish course books, there are a total of fifteen texts under the theme of “Atatürk”, with five texts in each grade. The qualifying adjectives used in the texts in question have been specified together with the nouns they are used with in this study. The usage frequency, the kind of usage they demonstrate, real and metaphorical usage of the specified qualifying adjectives with respect to the texts that are literary texts, has been tried to be determined separately according to the classes. Adjectives are very important due to their usage for explaining the characteristics of elements which belong to the objective world that is tried to be described by nouns. Qualifying adjectives of Turkish language play an important role in Turkish vocabulary. The development in Turkish usage is directly related with using these words in the optimum level both as a speaker and a writer, and as a listener and a reader during the actuality of language. In this study, an attempt was made to assess on what degree did the pragmatic features of qualifying adjectives in these texts, which are used in Turkish course books, contribute to the vocabulary development of the students in the 6th, 7th and 8th grades of primary education.

Keywords: Turkish course books, Qualifying adjectives, Turkish vocabulary

Dil

Dil, duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam yönünden ortak olan öğelerle ve dilin kendisine özgü kuralları yardımıyla dışarıya aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve çok gelişmiş canlı bir varlıktır.

Ünlü düşünür Platon dili, ‘kendi öz düşüncelerini, sesin yardımıyla, özne ve yüklem aracıyla anlaşılabilir duruma getirmek’ şeklinde tanımlamıştır. T. Milewski ise dili bir ‘açığa vurma’, bir ‘açıklama’ olarak ifade eder. Fransız dil bilimci André Martinet, ‘insanın kendi bilgi ve deneyimlerini, bir anlamsal kapsamı ve bir ses karşılığı olan birlikler, ‘monème’ (morfem) lerle, her toplumda bir başka biçimde açıkladığı bir bildirişme aracı (Aksan, 2015: 55) olarak dili tanımlar.

Dil ile bir dilin anlamlı en küçük birlikleri olan kelimeleri kullanarak sınırsız sayıda istek, düşünce ve duygu anlatabilmek mümkündür “bunun yanında o, sanat, bilim, felsefe, din, hukuk, ekonomi, yönetim, kurumsal eğitim ve öğretim alanlarında da duygusal, düşünsel, kurgusal, bilişsel ve bilişimsel üretim, aktarım, paylaşım, pazarlama, aydınlatma, haz alma, eğlendirme, etkileme, eğitme, yönetme, düzenleme, geliştirme ve değiştirme için de kullanılan bir araçtır. (Karpuz, 2013: 991)

Dil-Düşünce İlişkisi

Dil, düşünceleri konuşmada seslerin, yazıda ise harflerin kullanımıyla ortaya çıkarır ve düşünceleri, duyguları başkalarına iletmeye aracılık eder. Düşünen ve sürekli iletişim içerisinde bulunmak zorunda olan tüm sağlıklı bireylerin, dünyayı daha yaşanabilir ve kolay hale getirmesi için dili kullanmaya ihtiyacı vardır. Dil olmadan anlamlı insan ilişkileri kurmak mümkün değildir. İnsanların birbiriyle olan ilişkilerini gerekli kılan durum ise birlikteyken daha güçlü olmalarıdır.

Bedensel becerileri doğadaki birçok canlıya göre daha az gelişmiş olan insan, doğada tek başınayken birçok tehdit altındadır. Ancak giderek büyüyen gruplar halini almaya başlamaları bugünkü egemen duruma gelmelerine temel oluşturmuştur (Huber, 2008). Grupların birlikteyken bedensel olarak güçlü olmalarının yanı sıra yine birlikteyken bireysel farklılıklardan ötürü ortaya çıkan düşünsel zenginliklerinin, egemen olmalarına büyük katkısı olmuştur. Bu durumu ne kadar çok birey o kadar farklı düşünce olarak nitelendirirsek o güçsüz insanların doğadaki tehditlerle nasıl baş ettiklerini ve bugünkü konuma nasıl geldiklerini anlamak daha kolay olacaktır. Bu belirtilen bireysel farklılıklar ile ortaya çıkan düşünce zenginliği bireyler arasındaki aktarımlar sonucu oluşmuştur. Bu aktarım ise dil ile gerçekleşmiştir.

Dili kullanarak iletişimde bulunmak bir ihtiyaç olmasının yanı sıra gerçekleşmesi doğal bir davranıştır. Aksi ancak hastalık durumlarında karşımıza çıkar. Dil eğitiminin amacı da sağlıklı bireylerin düşünce ve iletişim becerilerini geliştirmektir. Söz konusu becerilerin gelişmesi bireyin hem sosyal hayatında hem de okul hayatında başarı elde etmesi için önemlidir (Huber, 2008).

Kelime Hazinesi

Kelimeler bir dilin en küçük anlamlı birlikleridir. Üçok’tan aktaran (Göçer, 2009: 1026) kelimeyi “ağzımızdan çıkan ses kompleksinin zihnimizde kavrama ait mana ile birleşmesinden meydana gelen bir işaret, bir sembol” olarak tanımlar. Kelime hazinesi ise bir kişinin doğumundan ölümüne kadar belleğinde depoladığı, kendini ifade etmek için kullandığı kelimelerin tümüdür. Aynı zamanda kelime hazinesi, kişinin kendi duygu ve düşüncelerini tam ve eksiksiz şekilde ifade edebilme gücü olarak da algılanmalıdır. Bireyin sahip olduğu kelime hazinesinin gelişmişliği ile kendini ifade edebilirliğindeki güç doğru orantılıdır. Kişinin kendi düşüncelerini karşı tarafa aktarabilmesindeki kalitenin temelinde bir dilin yapı taşı olan kelimelerden oluşan tiril tiril bir kelime hazinesi vardır.

Maslow’un kendini gerçekleştirmiş insandan beklediği niteliklerden biri “derin kişiler arası ilişkiler kurabilmesi”dir. Günümüzde kendini gerçekleştirmeye çalışan insanlardan beklenen bu derin ve kaliteli iletişim kurma becerisi ancak donanımlı kelime hazinesine sahip kişiler tarafından gerçekleştirilebilir.

Kelime hazinesi durağan ve sınırı olan bir dizge değildir. Sürekli olarak gelişim göstermelidir. Dil eğitimindeki dört temel beceri olan “dinleme”, “konuşma”, “okuma” ve “yazma”daki gelişmişlik ve başarı da bu gelişen, zengin ve kaliteli kelime hazinesi ile mümkündür (Çeçen, 2007). Kelime hazinesinin etkili ve verimli şekilde gelişmesini sağlayacak ortam da Türkçe dersleridir (Özbay ve Melanlıoğlu 2008).

Ders Kitaplarında Söz Varlığı

“Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2015)” söz varlığı öbeği on dokuz farklı yerde karşımıza çıkmaktadır. “Türkçe Dersinin Genel Amaçları”nın 4. maddesinde yer alan “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak” ve “Öğrenme Alanlarında Sözlü İletişim” başlığı altında yer alan “... öğrencilerin, Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaşacakları sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır.” maddeleri kelime hazinesinin, dil öğretiminin yanı sıra hayatı kolaylaştırmak için de ne derecede önem taşıdığını göstermektedir. Huber’in aktardığı gibi “Çok kavram bilmek,

dünyaya daha ayrımlı bakabilmeye, ayrımlar yaparak düşünmeye, soyutlama yapabilmeye ve düşünülenleri ayrımlar yaparak dile getirmeye yol açar. (2018: 271).”

Kelime Türleri

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, kelime türlerinin çeşitliliği açısından zengin olması gerekir. Her bir türün kullanım sıklığının da tatmin edici düzeyde olması beklenir. Bu, öğrencilerin dili kullanımındaki esnekliği açısından önemlidir. Her yeni gelen yılla birlikte çocuğun bilgiyi işleme yeteneğinin arttığını söyleyen İnanç (2013), metinlerdeki sözcük türleri örneklerinin hedef kitle yaşıyla paralel bir artış göstermesi gerektiğini bize hatırlatır. Farklı örnekler üzerinde pekiştirilen türler, öğrencilerin belleğindeki kelimeleri kullanımsal açıdan esnek kılmaktadır.

Sıfat

Sıfat, adların ya da diğer sıfatların özelliklerini çok yönlü olarak tanımlayan, niteleyen ya da belirten sözcük türüdür. “Sıfatlar Türkçenin söz varlığı içinde oldukça geniş bir yer tutmakta, çok çeşitli kullanım özellikleri göstermektedir” (Yılmaz, 2004: 33). Konuşma ve yazma gibi anlatıma dayalı verici becerilerin, dinleme ve okuma gibi anlamaya dayalı alıcı becerilerin net ve eksiksiz gerçekleşmesi için kişinin sıfatlara ilişkin bilgisinin yüksek düzeyde olması gerekir.

Anlamanın veya anlatmanın amacına net bir şekilde ulaşması için kişilerin ortak bir dil kullanması, ortak dil bilgisi kurallarını bilmesi ve işlevsel olarak bu kuralları kullanabilmesi gibi bazı ön koşulları yerine getirmesi gerekir. Aksi takdirde bu iletişim amacına ulaşmamış olur. İletişimin temelinde amaçlılık vardır ve amacına tam ulaşmamış iletişim, iletişim olmaktan çıkar. Bir iletişimin net olmasının temelinde ise sıfatları etkin ve yetkin biçimde kullanabilmek yatmaktadır.

İletişimdeki netliği sağlayabilmek için Türkçenin kelime türlerinden biri olan sıfatların gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Sıfatlar “nesnelerin vasıflarının adı olarak, vasıf isimleri olarak tek cepheli bir ifadeye sahiptir. Bir sıfat tek bir vasıf ifade eder; karşıladığı nesne tek bir vasıftan ibarettir; göz önünde tek bir vasfı olan, tek cepheli bir varlık canlanır.” (Ergin, 2009: 245). Ergin’in de belirttiği gibi adları çok yönlülükten tek yönlülüğe indirgeyebilmek için sıfatlara ihtiyaç vardır. Örneğin kalem dendiği zaman her türlü boyutta, renkte, yapıda, biçimde kalem akılda canlanır. Kalem, tek başına bir ad iken çok nitelikli bir nesneyi anlatır. Ancak küçük

kalem, siyah kalem, tahta kalem, ince kalem dendiğinde aklımıza gelen kalem tek yönlüdür. Belirtildiği gibi sıfatlar anlatmaya ve anlamaya bağlı iletişimlerin netliğinde büyük rol oynamaktadır.

Niteleme Sıfatı

Nitelemek, bir nesneyi özelliklerini anlatarak tanıtmak, vasıflandırmaktır. "Niteleme, bir adı, belli özelliklerini göz önüne alarak aynı kümede yer alan öteki adlardan ayırmaya ya da bu ad hakkında ek bilgiler vermeye yarar." (Erkman Akerson ve Ozil, 2015: 77).

Niteleme sıfatlarının bir nesnenin hangi özelliklerini vasıflandırabileceğini Ergin (2009), şöyle aktarmıştır "Nesnelerin ne kadar vasfı varsa o kadar da vasıflandırma sıfatı vardır. Bu sıfatların çeşitleri de renk, biçim, boy, yapı, ağırlık vs. gibi vasıf çeşitleri kadardır." (246-247). Bu bilginin ışığında çok yönlü vasıfları olan adları niteleyen sıfatların sayısının çok olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nicelik ve nitelik yönünden geniş bir yelpazeye sahip bu sıfatların teoride iyi kavranması, pratikte yerinde kullanılması gerekmektedir. Kişinin düşüncelerini ve duygularını doğru ve rahat biçimde aktarabilmesi için net ifadeler ihtiyacı vardır. İfadedeki bu netlik ise adları, yerinde ve kullanım amacına uygun biçimde nitelendirmekle mümkündür.

Yüksek performanslı dil kullanımı için kelime hazinesinin öneminden bahsetmiştik. Türkçenin söz varlığı içinde oldukça geniş bir yeri olan sıfatların da kelime hazinesi açısından önemli bir yeri olduğundan bahsetmek yerinde olacaktır. Bazen doğru bazen dolaylı yoldan birbirlerini tetikleyen bu kavramların aralarındaki ilişkinin kopması veya zayıflaması dili, bireyi ve hayatı bulandırmaya başlatacaktır.

Hazır Bulunuşluk

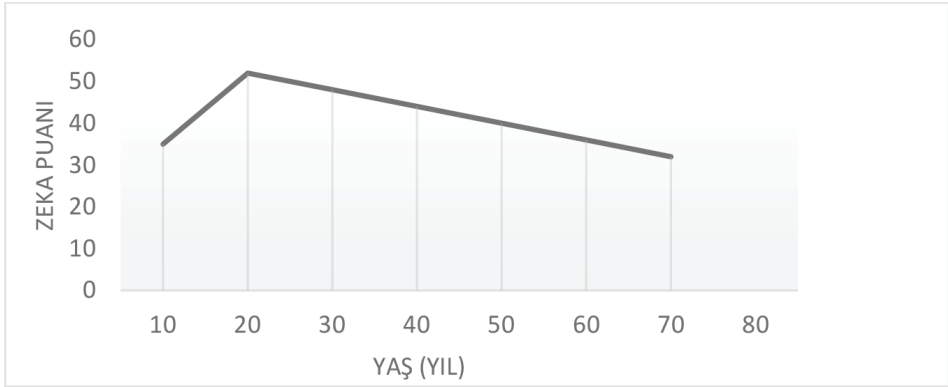
Olgunlaşma ve öğrenme sonucu bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan belli bir davranışı yapabilecek düzeye gelmesidir (Erden ve Akman, 2008). Bireyin yaşı, gelişimi, bilgi birikimi, olgunluk seviyesi ve motivasyonu gibi hazır bulunuşluğa etki eden unsurlar bireyin, yeni bilgiyi veya davranışı öğrenmesi üzerinde büyük rol oynamaktadır. Bloom, hazır bulunuşluğun eğitim süreci için son derece önemli olduğunu dile getirmektedir. Hazır bulunuşluk üçe ayrılır (Harman ve Çelikler, 2012).

Bilişsel hazır bulunuşluk, bireyin öğreneceği yeni bir bilgi için gerekli ön bilgilere sahip olmasıdır. Duyuşsal hazır bulunuşluk, bireyin yeni

bilgiye karşı tutumu, isteği, ilgisi ve kendisine olan güveninin eğitimin gerçekleşmesi için yeterli düzeyde olmasıdır. Psikomotor (devinişsel) hazır bulunuşluk ise belirli bir hareket için hazır olmaktır. Örneğin, bir bireyin araba kullanmak için gerekli bilişsel hazırlığı vardır ve kişi teoride arabayı çalıştırabilmek için gerekli bilgilere sahiptir ancak araba kullanmak istemiyor. İşte araba kullanmak istememesi duyuşsal yönden hazır bulunmadığını gösterir. Konuya karşı istekli olmayan yani duyuşsal yönden hazır olmayan bir bireyin o konuyu öğrenmesi neredeyse mümkün değildir. Bilişsel yönden hazır, duyuşsal yönden istekli fakat arabanın koltuğuna oturduğu zaman ayağı gaza yetişmiyorsa bu araba kullanma davranışı yine gerçekleştirilemez. Çünkü kişi psikomotor yönden hazır değildir. Teorideki bilgiyi pratikte kullanamayacağı için yine öğretim eksik kalır. Bu bilgiler ışığında hazır bulunuşluk Bloom'un da belirttiği gibi eğitim süreci içerisinde önemli bir yere sahiptir. Öğrenmenin tam olması için öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönden hazır bulunması gerekmektedir.

Zekâ-Yaş İlişkisi

Çocukluk döneminden yaşlılık dönemine kadarki süreçte zekânın gelişimini araştıranlar, zekânın gelişimini 20. yaşa kadar tamamladığını belirtmişlerdir. Yaş ile zekâ arasındaki ilişkinin tablosu (Erden ve Akman, 2008: 239) bk. Tablo I.

Tablo I.

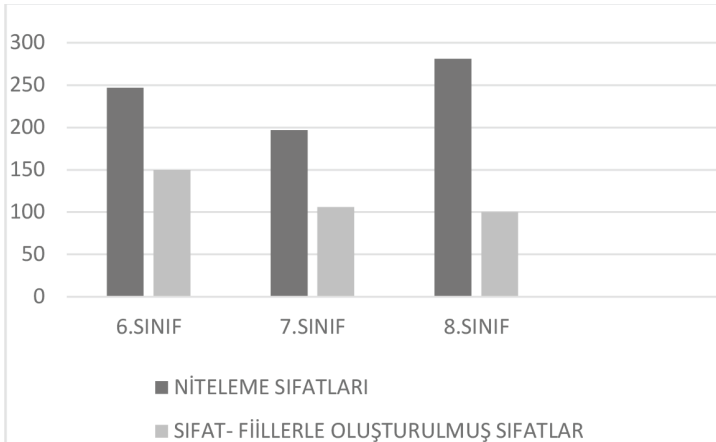
Yukarıdaki tabloyu okuduğumuzda, çalışmamızın kapsamındaki hedef kitlelerden olan 6. sınıf öğrencilerinin, 7. sınıf veya 8. sınıf öğrencilerinden daha ileri düzeyde gelişmiş bir zekâ ağına sahip olması beklenir. Harman (2012)'nin aktardığı gibi hazır bulunuşluğu etkileyen faktörlerin tespiti

çalışması sonucunda “hazır bulunuşluk düzeyinin yaşa göre farklılıklar gösterdiği ...tespit edilmiştir.” Yaşa göre gelişen zekâ ağı ve yaşa göre farklılık gösteren hazır bulunuşluk düzeyleri ile 6-8. sınıf öğrencilerinin öğrenme kapasitelerinin de birbirinden farklı olması ve her yeni gelen yaşla birlikte artması beklenir.

Bulgular

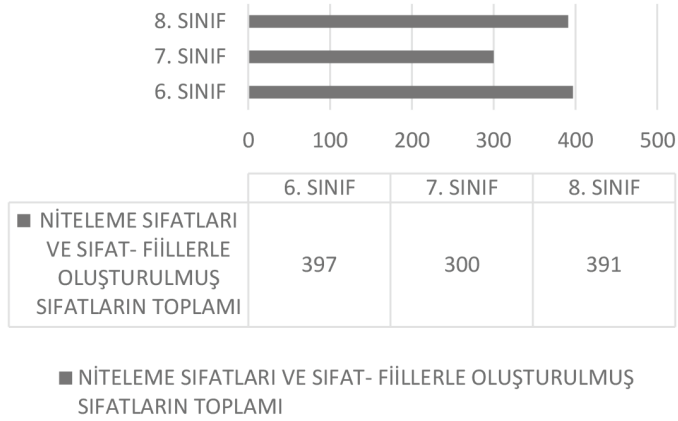
Bu çalışmada yukarıda verilen bilgiler ışığında 12,13 ve 14 yaşlarındaki hedef kitleye sunulan yani 6.,7. ve 8. sınıf düzeyi Türkçe ders kitaplarındaki seçili metinler üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Her kademedan beşer metin olmak üzere toplam on beş metinde niteleme sıfatları bulunmuştur. Bu sıfatların adedi, çeşitliliği ve kullanım sıklığı, gerçek ve mecaz anlamlı olup olmayışları belirlenmiştir. Bu çalışmayı Türkçe ders kitaplarında yapmamızın sebebi, ders kitaplarında kullanılan kelimelerin önemli olmasıdır. “Çünkü dil bilgisi çalışmalarını ve kelime öğretimi çalışmalarını, bu kelimeler teşkil etmektedir.” (Yıldız, 2013: 344). Araştırmamızı ortak olan tema “Atatürk” üzerinde yapmış bulunuyoruz. Tek bir tema üzerinde çalışmamızın iki sebebi vardır. Birincisi, ilgi alanlarına göre çeşitlilik gösterebilecek kelimelerden kaçınmak istememizdir. İkincisi ise bu şekilde daha doğru kıyas yapabileceğimize olan inancımızdır.

Araştırmalardan beklenen sonuç, yukarıda belirttiğimiz bilgiler doğrultusunda niteleme sıfatlarının ve mecaz kullanımının hedef kitlenin yaşı ve hazır bulunuşluğuyla doğru orantılı bir artış göstermesiydi. Ancak elde ettiğimiz sonuçlar beklenen doğrultuda artış göstermemektedir. bk. Tablo II- Tablo III.

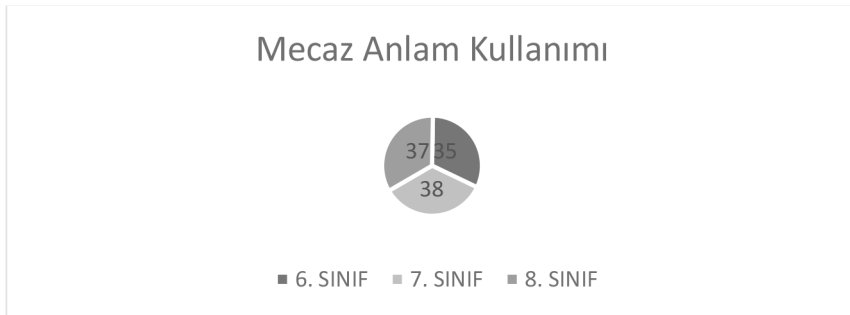

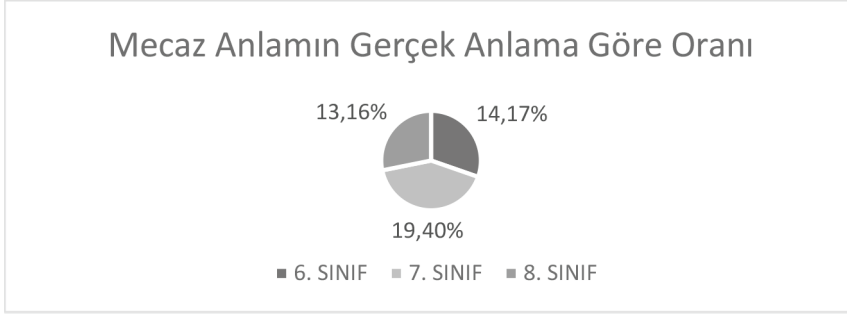
Tablo II.

Tablo III.

Sözcüklerin kendi anlamının dışında başka bir sözcük ya da kavram yerine kullanılmasıyla oluşan anlam, mecaz anlamdır. Mecaz, anlatımı renklendirmek ve kuvvetlendirmek amacıyla kullanılır. Niteleme sıfatlarının anlamı netleştirip, anlatıma güç kattığı gibi mecazın kullanımı da anlatıma güç katmaktadır. Niteleme sıfatlarının ders kitaplarındaki orantısızlığının yanı sıra mecaz kullanımında da beklenin aksi bir denge söz konusudur. 6. sınıf metinlerinde “35”, 7. sınıf metinlerinde “38”, 8. sınıf metinlerinde “37” adet mecaz anlam bulunmuştur. Mecaz anlam kullanımının da hedef kitlenin yaşı doğrultusunda artması beklenirken tüm sınıflardaki mecaz kullanımının neredeyse birbirine eşit olduğu görülmüştür. bk. Tablo IV. Tablo V.

Tablo IV.

Tablo V.

Sıklık

6-8. sınıf ders kitaplarından seçilen metinlerde hangi sıfatların daha yüksek sayıda geçtiği ve sıfatların çeşitliliği saptanmıştır. bk. Tablo VI

	6.SINIF	7.SINIF	8.SINIF	TOPLAM	Tüm Niteleme Sıfatlarına Oranı
Büyük	36	21	17	74	%10,24
Milli	7	20	11	38	% 5,26
Önemli	2	3	15	20	% 2,77
Yeni	8	3	6	17	% 2,35
Yüksek	5	7	5	17	% 2,35
Ekonomik	1	2	13	16	% 2,21
Medeni	5	7	1	13	% 1,80
Eski	10	-	3	13	%1,80
Medeni	5	7	1	13	% 1,80
Güzel	5	5	2	12	% 1,66
Askeri	6	-	6	12	% 1,66
Tarihi	5	2	4	11	% 1,52
Zengin	2	7	2	11	% 1,52
Genç	2	3	5	10	% 1,38

İyi	1	1	7	9	% 1,24
Siyasi	-	2	7	9	% 1,24
Çağdaş	1	2	6	9	% 1,24
Uzun	5	2	2	9	% 1,24
Coğrafi	-	-	6	6	% 0,83
İnsanca	-	-	5	5	% 0,69
Üstün	5	-	-	5	% 0,69

Tablo VI.

Tüm seçili metinlerde toplam “9.380” kelime vardır. Bu kelimelerin “722”si niteleme sıfatlarından “366”sı sıfat-fiil ekleri yardımıyla oluşmuş yapılardan oluşmaktadır. Toplam kelime kullanım sayısının yaklaşık %12’si niteleme sıfatlarından meydana gelmiştir. Bu %12’lik dilimin yaklaşık %46’sını da yukarıdaki tabloda yer alan sıfatlar oluşturmaktadır.

6. sınıf seçili metinlerinde yaklaşık %53, 7. sınıf seçili metinlerinde yaklaşık %49, 8. sınıf seçili metinlerinde yaklaşık %49 oranında farklı sıfat kullanımı vardır. Toplam niteleme sıfatı sayısının yarısını sıfatların kendi tekrarları oluştururken diğer yarısını ise birbirinden farklı niteleme sıfatları oluşturmaktadır.

Sonuç

Türkçe programının amacına uygun olarak bireylerin dil bilincini ve duyarlılığını edinebilmeleri için öğretim ortamlarına taşınan ders kitaplarındaki metinlerin özenle seçilmesi, özenle resimlenmesi ve yine aynı özenle de işlenmesi gerekmektedir. Türkçe öğretimi, bireyin okuma kültürünü oluşturması ve geliştirmesinde önemli bir yeri olan metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda seçilen metinlerin yer aldığı ders kitaplarının niteliği de önem kazanmaktadır. (İşeri, 2007: 61)

Biz de örgün eğitim kurumlarımızda kullanılan en önemli araçlardan biri olan Türkçe ders kitaplarının bu öneminin farkına varılması gerektiğini düşündüğümüz için bu çalışmayı yapmış bulunuyoruz.

6.,7. ve 8. sınıf ders kitaplarındaki seçili metinlerdeki niteleme sıfatlarını 6. sınıfta “397”, 7. sınıfta “300”, 8. sınıfta “391” adet olarak kaydettik. Beklenen sonuç 8. sınıfta en yüksek rakama ulaşılması iken en yüksek rakama 6. sınıfta rastlanmıştır. 7. sınıfta ise en düşük rakam kaydedilmiştir. Bu çalışmayı hazırlarken yardım aldığımız kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda elde ettiğimiz verilerin olması gereken düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Rakamsal değerler hedef kitlenin yaşıyla doğru orantılı bir artış göstermemiştir.

Elde edilen sonuçlar İşeri (2007)’nin “Dil öğretimine kaynaklık ve kılavuzluk etmesi amacıyla hazırlanan ders kitapları her dönem eleştirilerin odak noktasını oluşturmuştur.” (61). ifadesindeki Türkçe ders kitaplarının neden eleştirilerin odak noktası olduğuna, bir nebze de olsa açıklık getirmektedir.

Bu çalışma niteleme sıfatlarının önemine dikkat çekebilmek için hazırlanmıştır. Yukarıda belirttiğimiz bilgiler doğrultusunda niteleme sıfatlarının öneminin farkına varılması ve “dil öğretiminde kullanılan araç gereçlerden en yaygın, en sık ve en kolay ulaşılabilir.” (İşeri, 2007: 61). olan ders kitaplarında tutarlı oranlarda niteleme sıfatı bulunmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu çalışma biraz da olsa farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencinin yaş ve bilgi düzeyine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış, nitelikli metinlerden oluşan ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar doğrultusunda hazırlanan kitaplar sayesinde öğrenciler, dil bilinci ve yeterliliğinin yanı sıra anlama ve anlatma kapasitelerini geliştirirler. (Güven, Halat, Bal, 2014: 208) Güven’in de ifade ettiği gibi belirttiğimiz noksanların düzeltilmesi halinde ders kitaplarının, öğrencilerin anlama ve anlatma kapasitelerini en yüksek düzeye taşıyacağı açıktır.

“Kelime dağarcığı kavramı günümüz bilgi çağında giderek önemini artırmaktadır.” diyen Ertem (2014: 677)’in de dikkat çektiği gibi nitelikli ve işlevsel olarak esnemeye uygun kelime hazinesinin öneminin farkına varılması gerekmektedir. Öğrencilerin kelime hazinesine büyük katkı sağlaması hedeflenen ders kitaplarının da bu hedefler doğrultusunda ve yukarıda belirttiğimiz eksiklikleri göz önüne alarak yeniden yazılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çeçen, M. A. (2007). *Kelime Hazinesinin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*, Journal of Turkish Linguistics 1, p. 116-137, Ankara.
- Çotuksöken, Y. (2014). *Uygulamalı Türk Dili*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Erden, M., Akman, Y. (2008). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, Arkadaş Yayınevi.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Erkman-Akerson, F., Ozil, Ş. (2015). *Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ertem, İ. S., Akyüz Aru, S. (2014). *Türkçe Ders Kitaplarında Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Planlamanın İncelenmesi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, p. 675-694.
- Göçer, A. (2009). *Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4, p. 1026.
- Güven, A. Z., Halat, S., Bal, M. (2014). *Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi*, International Journal of Language Academy, Volume 2/3, p. 208-231.
- Harman, G., Çelikler, D. (2012). *Eğitimde Hazır Bulunuşluğun Önemi Üzerine Bir Derleme Çalışması*, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Ağustos 2012 Cilt 1 Sayı 3, s. 147-156.
- Huber, E. (2008), *Dilbilimine Giriş*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

- İnanç, B. Y., Bilgin, M., Atıcı, M. K. (2013). *Gelişim Psikolojisi*, Ankara, Pegem Yayınları.
- İşcan, A. (2011). *Anlam Bilgisi Konularının Öğretimi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/2 Spring 2011, p. 503-522.
- İşeri, K. (2007). *Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi*, Dil Dergisi, Sayı: 136, Ankara.
- Kaplan, F. (2015). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*, Ankara, Öğün Yayınları.
- Karpuz, H. Ö., (2013). *Anadili Eğitimi, Anadiliyle Eğitim ve Resmi Dil ile İlgili Tartışmalar ve Dilbilimsel Yaklaşım Sorunları*, <https://www.academia.edu/13273993>.
- MEB (2015). *Türkçe Dersi 1-8. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara.
- Özbay, M., Melanlıoğlu, D. (2008). *Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: V, Sayı: I, s. 30-45, Van.
- Sarbay, A. (2015). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, İstanbul, Meram Yayıncılık.
- Ün, F. K. (2015). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Ankara, Evren Yayıncılık.
- Üstünova, K. (2014). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*, Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2013). *Türkçe Öğretimi*, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Yılmaz, E. (2004). *Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları*, İstanbul, Değişim Yayınları.

*Otizimli Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerin İşe Adanmışlık, Çocuk Sevme ve Empati Eğilimleri Arasındaki İlişki**

Uzm. Psk. Burcu BAYRAM SARIKAYA¹

Öğr. Üyesi Dr. Samuray ÖZDEMİR²

Öz

Bu araştırma, otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerin işe adanmışlık, empati eğilimleri ve çocuk sevmesi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, İstanbul ilinde otizmli çocuklara eğitim verilen özel ve kamu kurumlarında görev yapan 146'sı kadın ve 52'si erkek, toplam 198 öğretmen örneklem olarak yer almıştır. Araştırmada, veri kaynağı olarak, sosyodemografik soru formu, Empatik Eğilim Ölçeği, Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ve UWES İşe Adanmışlık Ölçeği olmak üzere dört ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerde işe adanmışlık, çocuk sevme ve empati eğilimi ile mesleği isteyerek seçme, eğitim durumu ve işten memnuniyet derecesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ayrıca öğretmenlerin, empatik eğilim ile çocuk sevme düzeyi ($r=.358$, $p<0.001$) arasında, empatik eğilim ile işe adanmışlık düzeyi ($r=.308$, $p<0.001$) arasında ve işe adanmışlık düzeyi ile çocuk sevme düzeyi ($r=.503$, $p<0.001$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Otizm, Öğretmen, İşe adanmışlık, Empatik eğilim, Çocuk sevme

* Bu çalışma 2016 tarihli yüksek lisans tezinden yararlanarak oluşturulmuştur.

¹ Uzm. Psk. Burcu BAYRAM SARIKAYA, Tohum Otizm Vakfı, İstanbul, burcu.bayram@tohumotizm.org.tr

² Öğr. Üyesi Dr. Samuray ÖZDEMİR, Beykent Üniversitesi, İstanbul, samurayozdemir@beykent.edu.tr

The Relationship Between Work Engagement, Empathy and Liking of Children in Teachers Working with Autistic Children

Abstract

This study aims to examine the relationship between work engagement, empathy and liking of children in teachers working with autistic children. Teachers who work at private or public education centers where autistic children are educated, were recruited in the study. The questionnaire adapted to the teachers consists of sociodemographic information form, Empathetic Tendency Scale, Barnett Liking of Children Scale and Utrecht Work Engagement Scale. The study was conducted on 198 teachers in total which consists 146 females and 52 males; 156 work in private and 42 in public foundations. There were statistically significant relationships between the work engagement, the liking of children and the empathetic tendency and job intentionally chosen, educational background and job satisfaction. In addition, there was a statistically significant and positive relationship between the work engagement, liking of children and empathetic tendency.

Keywords: Autism, Teacher, Work engagement, Empathetic tendency, Liking of children

1. GİRİŞ

Otistik davranış özellikleri, en az dereceden en yüksek dereceye kadar bireysel farklılıklar göstermesinden dolayı OSB (Otistik Spektrum Bozukluğu) klinik belirtilerin şiddeti açısından farklılık göstermektedir. Yüksek beyin işlevleriyle bağlantılı olarak iletişim, dil, sosyalleşme gibi pek çok alanda hayat boyu devam eden davranış özelliklerine göre tanımlanan bir bozukluk diyebiliriz (Fazlıoğlu & Yurdakul, 2009). OSB, nörolojik sorunlardan kaynaklanan karmaşık ve ileri düzeyde gelişim yetersizliği çeşidi olarak düşünülmektedir ve yaşamın ilk 3 yılına kadar olan dönemde ortaya çıkabileceği gibi doğuştan da var olabilir. Ancak bunlar kesin bilimsel bilgiler değildir (Kırcaali İftar, 2003). Otizmin hamilelik ya da doğum sırasındaki sebeplerden dolayı görülme ihtimali düşük olsa da yüksek olarak genetik nedenlerden oluştuğu belirlenmiştir. Otizm tanısı almış ebeveynlere sahip bireylerin otizimli olarak dünyaya gelme ihtimali yüksek olabilir (Devrim, 2014). Otizmi tanımlamak için birçok davranış özelliği kullanılır. Ancak genellikle bu özelliklerin tümü otizimli bireylerde bir arada görülmemektedir. Sıklıkla bu belirtiler bir

arada görülmemekle birlikte zamanla bu belirtiler değişebilir. Bu yüzden güvenilir bir tanı koymak için bireyin birçok defa belli aralıklarla, farklı ortamlarda ve farklı alanlarda çalışan uzman kişiler tarafından değerlendirilmesi gerekir (Ordu, 2005). Sosyal ve farkındalık alanlarında sınırlılık ve uzaklaşmalar, konuşma ve beden dilinde yetersizlikler ile yineleyici, basmakalıp davranışlar otizmin klinik özelliklerinin temelini oluşturur. Bu tanı kriterlerinin dışında klinik pratikte gördüğümüz tüm yaş dilimlerinde görülen, farklı yetersizlik alanları da yürütücü işlevlerdeki yetersizliktir (Motavalli Mukaddes, 2013).

Otizmin son yıllarda tanılama kriterlerinin değişmesi, tıbbın gelişmesi ve farkındalığın artması, ailelerin bilinçlenmesi gibi nedenlerden dolayı görülme sıklığı artmıştır. Ancak yaşamın ilk üç yılında fark edilmesi ve sebebinin bilinmemesinden dolayı birçok alternatif tıbbi ve eğitsel tedavi yöntemler uygulanmaktadır. Otizm tanısı alan çocukların eğitim programının planlanması, yoğun ve sürekli bir eğitim almaları oldukça önemlidir. Eğitimin düzenli, net ve özellikle küçük çocuklar için oyunlarla zenginleştirilmesi faydalıdır. Sosyal ilişkiler açısından ise sosyal hayata dâhil olmaları ve sosyal hayatı öğrenmeleri için akranları ile bir arada olacakları ortamlar teşvik edilmelidir. Her çocuk gibi otizmliler de eğitim hakkı vardır. Otizm tanısı alan çocukların eğitim programının planlanması, yoğun ve sürekli bir eğitim almaları oldukça önemlidir (Akçamete, 2009). Eğitimden bahsedilen ise otizmliler için bireysel özellikleri ve gereksinimlerinin belirlenerek, aile ve çocuğun ihtiyaçlarına göre düzenlenen bireysel eğitim programıdır (Baykoç, 2010). Özel eğitim gerektiren çocukların durumlarının normal çocuklardan farklı olması, bazı durumlarda çeşitli fiziksel ve zihinsel rahatsızlıkların eşlik etmesi sebebiyle özel eğitim öğretmenleri diğer öğretmenlerden farklı olarak daha hassas bir iş tecrübesi yaşamaktadır. Yapılan araştırmalarda özel eğitim gerektiren çocuklarla çalışan öğretmenlerin öğretim yaptıkları ortam nedeniyle tükenmişliğe diğer öğretmenlerden daha çok yatkın oldukları saptanmıştır (Çokluk, 1999). Bu tükenmişliğe yatkınlıktan dolayı bu çalışmada otizmlilerle çalışan öğretmenlerin işe adanmışlıkları ile ilgili araştırma yapılmıştır. İşe adanmışlık, bireylerin yapılan işi severek ve yüksek bir motivasyon ile yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır. İşine adanan kişiler, kendilerinden ne beklediğini bilir ve çalışma ortamlarındaki kişiler ile güçlü ilişkiler kurar (Luthans & Peterson, 2002). Kişilerin öğretmenlik mesleğini icra etmesinde performansın güdüleyicisi olarak

iş adanmışlıklarının önemi Bakker ve Bal (2010) tarafından öğretmenler arasında yapılan çalışmada incelenmiş ve işe adanmışlığın performans üzerine anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. İşe adanmışlıkta, ilişkilerin güçlenmesindeki unsurlardan biri ise empatidir ve öğretmenlik mesleği için oldukça önemlidir.

Empati süreci, bireyin kendini başka bir birey gibi hissederek, o bireyin düşünce yapısıyla olaylara bakarak o bireye ait duygulanımlarını anlayıp hissederek ona iletmesidir. Kendini karşıdaki kişinin yerine koymak, onun gibi düşünme, onun gözüyle görme, anlayışlı ve hoşgörülü olma, söz ve hareketlerine hak verme, gereksiz ve olumsuz tepkilerden uzaklaşma, anlayışla karşılayarak olumlu cevaplar vermektir. Bunun için kişiye, olaya ve konuya üç açıdan bakmak gerekir. Bunlar da; kendi açımızdan bakmak, kendimizi karşıımızdaki kişinin yerine koyup onun gözüyle bakmak, üçüncü kişi olup dışarıdan bakarak değerlendirmektir (Aytürk, 2016). Bu açıdan bakıldığında otizmlı çocuklar ile çalışan öğretmenlerin, öğrencilerinin bakış açılarıyla olaylara bakıp onları anlamaları önem taşır. Karkaç (2013), tarafından öğretmenlerin çalıştıkları öğrenci gruplarına göre empatik eğilim düzeylerinin incelendiği çalışmada otizmlı çocuklar ile çalışan öğretmenlerin zihinsel ve işitme engelli çocuklarla çalışan öğretmenlere kıyasla empatik eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre empati eğilimleri yüksek olan öğretmenlerin iletişim becerilerinin ve problem çözme yetilerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz, 2011). Ayrıca çocuk sevgisinin öğretmenlerde, çocuklarla konuşma ve empati kurma ve dinlemede itina gösterilen davranışlara yol açacağı farz edilmektedir (Durmuşoğlu & Erbay, 2013). Burada da öğretmenlerde empati kurmayı etkileyen unsurlardan birinin çocuk sevgisi olduğunu görüyoruz.

Kişinin çocuklara yönelik tutumu ve onlarla zaman geçirmedeki esas inancı, çocuk sevmektir (Barnett & Sinisi, 1990). Sevgi, çocuğu bütünüyle kabullenerek onunla bütünleşmektir ve çocuğun gözüyle bazı etkinlikleri beraber yaparak çocuğu anlamaya çalışmaktır (Gül, 2015). Çocuğu sevmenin yolu; onunla bütünleşmek, bazı etkinliklerde birlikte olmak ve bir birey olarak onun gerçeklerini anlamaya çalışmaktır (Yavuzer, 2010). Sevilme ihtiyacını, bedensel, zihinsel yetersizliği olan, otizmlı, hiperaktif, derslerde başarısız çocuklar ve ergenlik dönemindeki çocuklar

hissetmektedir ve bu çocukların sevgi ihtiyacı karşılanmalıdır (Kurtoğlu, 2016). Bu nedenle otizmli çocuklar ile çalışan öğretmenlerin, bu sevgi ihtiyacını unutmaması önemlidir.

Ceylan (2017), tarafından yapılan araştırmada, çocuk sevme düzeyi yüksek olan öğretmenlerin empati, sözsüz iletişim becerisi, dinleme ve konuşma becerilerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öncel (2007), tarafından öğretmenlerin işleriyle bütünleşme düzeylerinin performansları ve iş yerlerinden ayrılma niyetleriyle ilişkisi üzerine yapılan araştırmada, işe adanmış öğretmenlerin işten ayrılma niyetinden uzaklaştıkları görülmüştür. Ergenç (2016), empatik eğilim düzeyleri yüksek olan anasınıflı öğretmenlerinin sosyal becerilerinin de gelişmiş olduğunu saptamıştır. Hakanen, Bakker ve Schaufeli (2006), öğretmenlerin işe adanmışlık ve tükenmişlik düzeyi üzerine yaptıkları araştırmada, işe adanmışlık düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin tükenmişlik düzeyinin azaldığı bulgusuna ulaşmıştır. Yalçın (2011), tarafından özel eğitim kurumlarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin empatik eğilim ve bazı değişkenler ile olan ilişkisi üzerine gerçekleştirdiği araştırmada, tükenmişlik düzeyi düşük olan özel öğretim öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin yüksek olduğu ve empatik eğilimi yüksek olan öğretmenlerin kişisel başarı hissini de yüksek olduğu saptanmıştır. Tüm bu araştırma bulguları neticesinde işe adanmışlık, çocuk sevme ve empatik eğilim kavramlarının eğitim ve özel eğitim alanında önem arz ettiğine işaret etmektedir.

Bu araştırmanın düzenlenmesindeki temel fikirlerden biri, öğretmenlerin çocuk sevme ve empatik eğilim düzeylerinin yüksek olmasının işe adanmışlıkları üzerinde anlamlı bir etkisinin olacağı görüşüdür. Literatürde özel eğitim öğretmenlerinin çocuk sevme, empatik eğilim ve işe adanmışlık düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik herhangi bir çalışma olmaması sebebiyle, bu araştırma otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerde empatik eğilim, çocuk sevme ve işe adanmışlık kavramlarının birbirleriyle ilişkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle araştırmanın literatüre katkı sağlaması ve öğretmenler ve özel eğitim kurumlarının planlamalarında yol gösterici olması hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın problemi “Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin çocuk sevme, empatik eğilim ve işe adanmışlık düzeyi arasında ilişki var mıdır?” olarak belirlenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma nicel bir araştırma olup, otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin işe adanmışlık, çocuk sevme ve empati eğilimleri arasındaki ilişkiyi test etmek ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2005). Konu ile ilgili olarak sunulan anketler kamu ve özel sektörde görev yapan öğretmenlere uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde görev yapan 146'si kadın ve 52'si erkek, toplam 198 öğretmen katılmış olup bu öğretmenlerden 42'si kamu ve 156'sı özel sektörde otizimli çocuklara eğitim veren kurumlarda görev yapmaktadır. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayalı olup öğretmenlere sunulan anketlerde isimlerini bildirmelerine gerek olmadığı belirtilmiştir.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde otizimli çocuklara özel eğitim verilen kurumlarda görev alan öğretmenlerin tümü oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını ise, İstanbul ilinde otizimli çocuklara özel eğitim verilen kurumlarda görev alan 198 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004), tarafından belirlenen farklı oranda örnekleme hataları için farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleri dikkate alındığında göre $p=0.8$ ve $q=0.2$ olasılıklarında $\alpha=0.05$ güven aralığında 1000-2500 kişiden oluşan bir evrende en az 198 kişilik bir örneklem ile çalışılması gerekmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s.49-50). Araştırmada hedeflenen örnekleme ulaşmak amacıyla İstanbul ilinde faaliyet gösteren özel eğitim veren kurumlarda görev almakta olan, araştırmaya katılmayı gönüllükle kabul etmiş 210 öğretmen ile görüşülmüş ve eksik cevap bulunmayan 198 ankete ait gözlemin analiz edilmesi uygun görülmüştür. Araştırmanın örneklemi kazara ya da uygun örnekleme olarak da bilinen kolayda örnekleme yolu ile seçilmiştir. Bu tekniğe göre araştırmacı çalışması için gerekli olan hacimdeki örneklemi sağlamak için en kolay ulaşılabilir olan uygun profildeki denekler ile görüşerek veri toplar (Gürbüz ve Şahin).

Araştırmanın örneklemini oluşturan otizmli çocuklar ile çalışan öğretmenlerin bazı demografik özelliklerine Tablo 1’ de yer verilmiştir.

Tablo 1. Otizmli çocuklar ile çalışan öğretmenlere ait bazı özellikler

		N	%
Cinsiyet	Kadın	146	74
	Erkek	52	26
Medeni Durum	Bekâr	131	66
	Evli	67	34
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Çocuk Sahibi	34	17
	Çocuk Sahibi Değil	164	83
Mesleği İsteyerek Seçme Durumu	Mesleğini İsteyerek Seçmiş	172	87
	Mesleğini İsteyerek Seçmemiş	26	13
Çalışılan Kurum	Kamu	42	21
Görev Aldığınız Birim	Özel Sektör	156	79
	Rehabilitasyon (Seanslık)	128	65
	Okul (Tam Gün)	70	35
Ailenin Yanında Yaşama Durumu	Ailesinin yanında yaşayan	93	47
	Ailesinin yanında yaşamayan	105	53
Eğitim Durumu	Ön Lisans Mezunu	42	21
	Lisans Mezunu	121	61
	Yüksek Lisans Mezunu	35	18
Mezun Olunan Bölüm	Psikoloji	43	22
	Sınıf Öğretmenliği	12	6
	Çocuk Gelişimi	48	24
	Okul Öncesi Öğretmenliği	33	17
	Özel Eğitim	39	20
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	23	12

İşten Duyulan Memnuniyet	Hiç Memnun Değilim	5	3
	Memnun Değilim	15	8
	Orta	51	26
	Memnunum	86	43
	Kesinlikle Memnunum	41	21
Alınan Ücretten Duyulan Memnuniyet	Hiç Memnun Değilim	22	11
	Memnun Değilim	38	19
	Orta	67	34
	Memnunum	62	31
	Kesinlikle Memnunum	9	5
	Toplam	198	100
Öğrencilerin Yaş Aralığı	0-5 yaş	102	26
	6-10 yaş	128	33
	11-15 yaş	94	24
	15 üzeri	65	17
Toplam		389	100

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan öğretmenlerin %74'ü kadın, %26'sı erkektir. Bireylerin %66'sı bekâr ve %34'ü evlidir. Çocuk sahibi olan bireylerin oranı %17'dir. Kişilerin %87'si mesleğini isteyerek seçtiğini belirtmiştir. Ailesinin yanında yaşayan öğretmenlerin oranı %47, ailesiyle yaşamayan öğretmenlerin oranı ise %53'tür. Öğretmenlerin %21'i kamu kurumlarında %79'u ise özel sektörde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin %65'i rehabilitasyon biriminde (yani seanslık), %35'i ise okulda (yani tam gün) görev yapmaktadır. Öğretmenlerin %61'i lisans, %21'i ön lisans ve %18'i yüksek lisans; %24'ü çocuk gelişimi, %22'si psikoloji ve %20'i özel eğitim mezunudur. Öğretmenlerin %64'ü işinden "kesinlikle memnun" ve "memnun" olduğunu ifade etmiştir. Alınan ücretten memnuniyetin derecesi bakımından "kesinlikle memnun" ve "memnun" olan kişilerin oranı %36, memnuniyeti "orta" derecede olanların oranı %34 ve "hiç memnun olmayan" ve "memnun olmayan" kişilerin oranı %30'dur. Otizmlı çocuklarla çalışan öğretmenlerin %26'sı 0-5 yaş, %33'ü 6-10 yaş, %24'ü 11-15 yaş ve %17'si 15 üzeri yaşta çocuklar ile çalışmakta olduklarını ifade etmişlerdir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada ölçüm aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formu demografik soru formu Empatik Eğilim Ölçeği, Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ve İşe Adanmışlık Ölçeği olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Empatik Eğilim Ölçeği: Dökmen (1988), tarafından empatinin teorik özünden yola çıkarak geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeğinin amacı; kişilerin günlük yaşamında empati kurma potansiyellerini (eğilimlerini) ölçmektir. Ölçekten alınacak minimum puan 20, maksimum puan ise 100'dür. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,91 olarak hesaplanmıştır (Dökmen, 1988). Likert tipte bir ölçek olup, 20 sorudan oluşmakta ve her soruya 1'den 5'e kadar puan verilmektedir. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,73 olarak tespit edilmiştir.

Barnett Çocuk Sevme Ölçeği: Barnett Çocuk Sevme Ölçeği, Barnett ve Sinisi (1990) tarafından insanların çocuklara yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Duyan ve Gelbal (2008) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Ölçekte çocukları sevme durumlarını belirlemeye yönelik 14 madde bulunmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0,85 olarak hesaplanmıştır. Maddelerde "Hiç katılmıyorum" yanıtından, "Tamamen katılıyorum" yanıtına kadar yedi derecede görüş bildirmeleri istenilmiştir. Maddelerin dördü olumsuz, 10 madde ise olumlu anlam taşımaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 98, en düşük puan ise 14'tür. Ölçekten alınan yüksek puanlar çocuklara karşı daha yüksek sevgi düzeyinin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,85 olarak tespit edilmiştir.

İşe Adanmışlık Ölçeği: İşe adanmışlık Schaufeli ve Bakker'in (2003) Utrecht İşe Adanmışlık Ölçeği ile ölçülmüştür. Ölçek işe adanmışlığın üç alt boyutu olan azim, kendini adama ve benimseme kapsamında ifadelerinden oluşmaktadır. Katılımcılar beş noktalı Likert tipi derecelendirme (1= Kesinlikle Katılmıyorum ve 5= Kesinlikle Katılıyorum) üzerinden sınıflandırmalarını yapmışlardır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması daha önce gerçekleştirilmiş araştırmalarda yapılmış olup güvenilirlik katsayısı Özoral (2013) tarafından 0,92 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,89 olarak tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. İşe Adanmışlığın Demografik Bilgilere Göre İncelenmesi

Araştırmanın sonuçlarına göre, işe adanmışlık puanlarının cinsiyet değişkeni grupları arasındaki fark iki bağımsız grup arasındaki farklılığın araştırıldığı Mann-Whitney U testi uygulanarak test edilmiş olup, sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. İşe adanmışlığın cinsiyet açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	N	SO	ST	U	p
İşe Adanmışlık	Kadın	146	100,63	14691,50	3631,500	,643
	Erkek	52	96,34	5009,50		

Tablo 2’ye göre, otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin işe adanmışlık puanları arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Araştırmanın sonuçlarına göre, işe adanmışlık puanlarının eğitim durumu değişkenleri grupları arasındaki fark ikiden fazla bağımsız grup arasındaki farklılığın araştırıldığı Kruskal Wallis-H testi uygulanarak test edilmiş olup sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. İşe adanmışlığın eğitim durumu açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Eğitim Durumu	N	SO	χ^2	p
İşe Adanmışlık	Ön Lisans Mezunu	42	118,77		
	Lisans Mezunu	121	93,61	6,120	,047
	Yüksek Lisans Mezunu	35	96,74		
Azim	Ön Lisans Mezunu	42	112,90		
	Lisans Mezunu	121	96,24	2,954	,228
	Yüksek Lisans Mezunu	35	94,69		
Kendini Adama	Ön Lisans Mezunu	42	120,15		
	Lisans Mezunu	121	93,07	7,175	,028
	Yüksek Lisans Mezunu	35	96,93		
Benimseme	Ön Lisans Mezunu	42	118,21		
	Lisans Mezunu	121	92,73	6,216	,045
	Yüksek Lisans Mezunu	35	100,46		

Tablo 3'teki bulgulara göre, otizmlilerle çocuklarla çalışan öğretmenlerin işe adanmışlık puanları arasında eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı ($p=0,047$) bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Sıra ortalaması bulguları incelendiğinde, otizmlilerle çocuklarla çalışan ve ön lisans mezunu olan öğretmenlerin en yüksek işe adanmışlığa, lisans mezunu olan öğretmenlerin ise en düşük işe adanmışlığa sahip olduğu gözlenmektedir. Yüksek lisans mezunu olan öğretmenlerin ise işe adanmışlığı lisans mezunu olan öğretmenlere göre daha yüksektir. Kendini adama ($p=0,028$) ve benimseme ($p=0,045$) alt boyutları için de eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, otizmlilerle çocuklarla çalışan ve ön lisans mezunu olan öğretmenlerin en yüksek işe adanmışlık, kendini adama ve benimseme değerlerine sahip olduğu gözlenmektedir.

3.2. Çocuk Sevme Değerlerinin Demografik Bilgilere Göre İncelenmesi

Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuk sevme puanlarının cinsiyet ve çocuk sahibi olma değişkeni grupları arasındaki fark, iki bağımsız grup arasındaki farklılığın araştırıldığı Mann-Whitney U testi uygulanarak test edilmiş olup sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Çocuk sevmenin cinsiyet açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	N	SO	ST	U	p
Çocuk Sevme	Kadın	146	106,89	15606,50	2716,500	,002
	Erkek	52	78,74	4094,50		

Tablo 4'e göre çocuk sevme ile ilgili sonuçlarda ise, otizmlilerle çocuklarla çalışan öğretmenlerin çocuk sevme puanları arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı ($p=0,002$) bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre, sıra ortalaması bulguları incelendiğinde, otizmlilerle çocuklarla çalışan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere kıyasla çocuk sevmesinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 5'te çocuk sevme değerleri ile çocuk sahibi olma arasındaki ilişki sunulmuştur.

Tablo 5. Çocuk sevmenin çocuk sahibi olma açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Çocuk Sahibi Olma	N	SO	ST	U	p
Çocuk Sevme	Çocuk Sahibi	34	106,22	3611,50	2559,500	,452
	Çocuk Sahibi Değil	164	98,11	16089,50		

Tablo 5'e göre, otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin çocuk sevme puanları arasında çocuk sahibi olma değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır.

3.3. Empatik Eğilim Değerlerinin Demografik Bilgilere Göre İncelenmesi

Araştırmanın sonuçlarına göre, empatik eğilim puanlarının cinsiyet olma değişkeni grupları arasındaki fark iki bağımsız grup arasındaki farklılığın araştırıldığı Mann-Whitney U testi uygulanarak test edilmiş olup sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Empatik eğilimin cinsiyet açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	N	SO	ST	U	p
Empatik Eğilim	Kadın	146	108,53	15845,50	2477,500	,002
	Erkek	52	74,14	3855,50		

Tablo 6'ya göre empatik eğilim ile ilgili sonuçlarda, otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin empatik eğilim puanları arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı ($p=0,000$) bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre, sıra ortalaması bulguları incelendiğinde, otizimli çocuklarla çalışan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere kıyasla empatik eğilim düzeyinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, empatik eğilim puanlarının mezun olunan bölüm ve eğitim durumu değişkenleri grupları arasındaki fark ikiden fazla bağımsız grup arasındaki farklılığın araştırıldığı Kruskal Wallis-H testi uygulanarak test edilmiş olup sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Empatik eğilimin mezun olunan bölüm açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Mezun Olduğunuz Bölümün Adı	N	SO	χ^2	p
Empatik Eğilim	Psikoloji	43	100,01		
	Sınıf Öğretmenliği	12	90,6		
	Çocuk Gelişimi	48	108,4	9,623	0,087
	Okul Öncesi Öğretmenliği	33	112,1		
	Özel Eğitim	39	98,0		
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	23	69,0		

Test istatistiğine göre, otizmlilerle çalışan öğretmenlerin empati eğilimi puanları arasında mezun olunan bölüm değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır.

Tablo 8’de empati eğilim ile eğitim durumu arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

Tablo 8. Empatik eğilimin eğitim durumu açısından karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Eğitim Durumu	N	SO	χ^2	p
Empatik Eğilim	Ön Lisans Mezunu	42	111,5		
	Lisans Mezunu	121	103,4	10,737	,005
	Yüksek Lisans Mezunu	35	71,6		

Tablo 8’e göre, otizmlilerle çalışan öğretmenlerin empati eğilimi puanları arasında eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı ($p=0,005$) bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Sıra ortalaması bulguları incelendiğinde, otizmlilerle çalışan ve ön lisans mezunu olan öğretmenlerin en yüksek empatik eğilimine, yüksek lisans mezunu olan öğretmenlerin ise en düşük empatik eğilimine sahip olduğu gözlenmektedir.

3.4. Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Otizmlilerle çalışan öğretmenlerin işe adanmışlık, çocuk sevme ve empatik eğilimi değişkenleri için gerçekleştirilen kolmogorov smirnov normallik testi sonucu, belirtilen değişkenlerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Normallik varsayımının sağlanamaması sebebiyle otizmlilerle çalışan öğretmenlerin işe adanmışlığı, çocuk sevmesi ve empati eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla

Spearman's Rho korelasyon analizi uygulanmıştır. Tablo 9'da otizmli çocuklar ile çalışan öğretmenlerin empatik eğilimi, çocuk sevme ve işe adanmışlıkları arasındaki ilişki sunulmuştur.

Tablo 9. *Otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin empatik eğilim, çocuk sevme, işe adanmışlıkları ve alınan ücretten duyulan memnuniyet arasındaki ilişkilerin incelenmesi.*

	1.	2.	3.	4.
1. Empatik Eğilim	1	,358***	,308***	,205***
2. Çocuk Sevme		1	,503***	,192***
3. İşe Adanmışlık			1	,270***
4. Alınan Ücretten Duyulan Memnuniyet				1

*** $p < .001$.

Empatik eğilim ile çocuk sevme ($\rho=0,358$; $p=0,000$) ve işe adanmışlık ($\rho=0,308$; $p=0,000$) arasında, ayrıca çocuk sevme ve işe adanmışlık arasında ($\rho=0,503$; $p=0,000$) anlamlı derecede pozitif ilişki bulunmaktadır. Empatik eğilim ($\rho=0,205$; $p=0,000$), çocuk sevme ($\rho=0,192$; $p=0,000$) ve işe adanmışlık ($\rho=0,270$; $p=0,000$) ile alınan ücretten duyulan memnuniyet arasında anlamlı derecede pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerin, empatik eğilimi, çocuk sevme ve işe adanmışlığı arasındaki ilişkiler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular, alanda yapılan benzer araştırmaların sonuçları ışığında tartışılmıştır.

Otizimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin cinsiyete göre işe adanmışlık düzeyleri arasındaki ilişki karşılaştırmalı olarak araştırılmış; erkek ve kadın öğretmenlerin işe adanmışlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bulguyu destekler nitelikte olan bir araştırmaya örnek olarak Kavgacı (2014), gerçekleştirdiği benzer bir araştırma sonucunda cinsiyet değişkeni açısından işe adanma düzeylerinde anlamlı bir değişiklik

olmadığı tespitinde bulunmuştur. Benzer şekilde Sezen'in (2014) yaptığı bir çalışmada da öğretmenlerin işe adanmışlığının medeni durum, yaş ve çalışma değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Otizmlili çocuklarla çalışan öğretmenlerin eğitim durumu değişkeni açısından, işe adanmışlıkları karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre, ön lisans mezunu olan öğretmenlerin işe adanmışlık düzeyleri en yüksektir. Grupta lisans mezunu olan öğretmenlerin ise en düşük işe adanmışlığa sahip oldukları görülmüştür. Bu bulgulara ek olarak, ön lisans mezunu olan öğretmenlerin diğer öğretmenlerden daha yüksek azime sahip olduğu, kendini adama ve benimseme düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulguları destekler biçimde Kavgacı'nın (2014) yaptığı çalışmada da eğitim durumu ve mesleki kıdem değişkenlerinin işe adanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Kadın öğretmenlerin çocuk sevgisinin, erkek öğretmenlere kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Ercan (2014), gerçekleştirdiği çalışmada kadın öğretmenlerin çocuk sevgisinin, erkek öğretmenlere kıyasla yüksek olduğu bulunmuştur. Öte yandan, öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin, çocuk sahibi olup olmamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Nitekim Gelbal ve Duyan'ın (2010), öğretmenlerle yaptıkları bir araştırmanın sonucunda çocuk sevme düzeylerinin çocuk sahibi olma değişkeni açısından farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Kostak'ın (2013) bir çalışmasında ise, çocuk sahibi olmayı istemenin çocuk sevme düzeylerini anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Otizmlili çocuklarla çalışan öğretmenler arasında kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere kıyasla empatik eğiliminin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçları destekler bir şekilde Çelik'in (2008) yaptığı bir çalışmada da okul öncesi eğitim öğretmenlerinin cinsiyetlerinin empatik eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Elde edilen istatistiksel değerler kadın öğretmenlerin empatik eğilim ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Akbulut'un (2010) çalışmasında da sınıf öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin, cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösterdiği

tespit edilmiştir. Akbulut'un çalışmasına göre kadın öğretmenlerin empatik eğilim puanı, erkek öğretmenlerin empatik eğilim puanına göre, anlamlı derecede yüksektir.

Ayrıca, empatik eğilim ve çocuk sevme arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmadaki bulguları destekler nitelikte Saltalı ve Erbay (2013) okul öncesi öğretmenlerinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmada çocuk sevme ile empati becerileri arasında ise yine pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Saltalı ve Erbay (2013) tarafından çocuk sevme davranışlarının empati becerilerini yordama düzeyine ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına yer verilen çalışma bulgularına göre çocuk sevme davranışının okul öncesi öğretmenlerin empati becerilerindeki varyansın %10'unu açıkladığı ortaya konmuştur. Uğurlu'nun (2013) çalışmasında ise empatik eğiliminin tek başına çocuk sevmenin yine %10'unu açıkladığı belirlenmiştir.

Bu araştırmaya katılan öğretmenlerin sayısı cinsiyet açısından farklılık göstermektedir. Bundan sonra gerçekleştirilecek olan çalışmalarda kadın ve erkek oranının birbirine daha yakın olması oldukça yararlı olabilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir bölümü İstanbul ilinde yaşamaktadır. Daha sonra gerçekleştirilecek olan araştırmalarda diğer illerden de öğretmenlerin katılımı sağlanarak örneklem grubu genişletilebilir. Araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin alınan ücretten memnun olma dereceleri işe adanmışlıklarını etkilemektedir. Otizmli çocuklar ile çalışmanın bedensel ve ruhsal olarak öğretmenler için yorucu bir iş olduğunu düşünürsek bu çocuklarla çalışan öğretmenlere maaş düzenlemeleri yapılması önerilmektedir. Bu araştırmaya göre çocuk sevme ile empatik eğilim arasında anlamlı bir pozitif ilişki vardır. Buna göre öğretmenlerin empati yeteneklerini geliştirip kendilerini ve çevresindeki insanları daha iyi anlamalarını sağlamak için kurumlar psikolog vb. uzmanlardan destek alırsa yararlı olabilir.

Kaynaklar

- Akbulut, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeyleri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Akçamete, G. (2009). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akgün Kostak, M. (2013). Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin çocuk sevme durumları, çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersinin çocuk sevme durumlarına etkisi ve etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2(2), 54.
- Aytürk, N. (2016). *İnsan sanatı*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Bakker, A. B., & Bal, P. M. (2010). Weekly work engagement and performance: a study among starting teachers. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83, 189-206.
- Barnett, M. A., & Sinisi, C. S. (1990). The initial validation of a liking of children scale. *Journal Of Personality Assessment*, 55(1-2), 161-167.
- Baykoç, N. (2010). *Özel eğitim*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 248.
- Ceylan, E. A. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 81.
- Çelik, E. (2008). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 140.
- Çokluk, Ö. (1999). *Zihinsel ve işitme engelliler okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Devrim, S. (2014). *Otizm'e pozitif bakış açısı*, Voorburg: U2Pi.

- Durmuşoğlu Saltalı, N. & Erbay, F. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin konuşma, dinleme ve empati becerilerinin çocuk sevme davranışı açısından incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 162.
- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde çocuk sevgisi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 9/8(1), 442.
- Ergenç, B. (2016). *Anasınıfı öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sosyal becerileri ve empatik eğilim düzeyleri üzerindeki rolü*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 29.
- Fazlıoğlu, Y. & Yurdakul M. (2009). *Otizm (otizmde görsel iletişim tekniklerinin kullanımı)*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Gelbal, S. & Duyan, V. (2008). İlköğretim öğretmenlerinin çocuk sevme durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(148), 40-48.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimler araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Gül, E. (2015). *Çocuk sevgiyle büyür*, İstanbul: Çıra Yayınları.
- Hakanen, J., Bakker, A.B. & Schaufeli, W.B. (2006). Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, 43, 495-513.
- İftar Kırcaali, G. (2003). *Otistik özellik gösteren çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karkaç, N. (2013). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerinin çalıştıkları engel türüne ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kavgacı, H. (2014). İlköğretim kurumu öğretmenlerinin işle bütünleşme düzeylerinin bireysel ve örgütsel değişkenlerle ilişkisi, Yayınlanmış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Kurtoğlu, M. (2016). Çocuk bu ihmale gelmez, İstanbul: Nesil Yayınları, 142.
- Luthans, F. & Peterson, Suzanne J.(2002). Employee engagement and manager self-efficacy. *Journal Of Management Development*, 25(5), 377.
- Mukaddes Motavalli, N. (2013). *Otizm spektrum bozuklukları*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ordu, F. (2005). *Farklı gelişen çocukların eğitimi ve tanımlanması*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Öncel, L. (2007). Öğretmenlerin işleriyle bütünleşme düzeylerinin performansları ve iş yerlerinden ayrılma niyetleriyle ilişkisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özoral, İ. E. (2013). İşyerinde eğlencenin işe bağlılık üzerindeki etkisi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezen, G. (2014). Öğretmenlerin işle bütünleşme ve iş yaşamında yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 89-93.
- Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin iletişim becerisi ve empatik eğilim davranışlarının çocuk sevmeye düzeyleri üzerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(2), 51-61.
- Yalçın, M. (2011). Özel eğitim kurumlarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin *empatik* eğilim ve bazı değişkenler ile olan ilişkisi. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 99-100.
- Yavuzer, H. (2010). *Çocuğu tanımak ve anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, N. (2011). *Okul öncesi öğretmenlerinin iletişim becerileri, problem çözme becerileri ve empatik eğilim düzeyleri*, Muğla Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT / UZUN ÖZ

Introduction

Autism Spectrum Disorder occurs during the first three years of life and is thought to be due to genetic reasons at a high level. Many behavioral features are used to describe autism, but since these features are not all in one, individuals should be assessed several times at various intervals to establish a reliable diagnosis. Clinical features are based on limitations in social and awareness areas, inability to speak and body language, and repetitive and stereotyped behaviors. The increased frequency of autism in recent years is due to changes in diagnostic criteria, increased parents' awareness, and the development of medicine. For this reason, many alternative medical and educational treatment methods are applied. Intensive and continuous education is very important for children with autism. Because, like every child, autistic children have the right to education. The individual characteristics and needs of the autistic children should be determined when the educational program is organized, the needs of the family and the child. It has been found that teachers working with autistic children have more sensitive work experience than teachers working with normal children and are therefore prone to depletion. This burnout affects teachers' commitment to work. It has been determined that as a motivator of performance in the performance of the teaching profession, it is an important influence of dedication to work. Empowerment and empathy are important in the level of dedication to the work of teachers. The empathy period is when an individual feels the feelings of the person by looking at the events through the thought structure of another person. From this point of view, it is important for the teachers working with autistic children to look at the events with their point of view and understand them. It is also assumed that teachers empathize, talk with children and listen to them because of the love of children in the teachers. It is the liking of children, the attitude of one to children, and the main belief in spending time with them. Children with autism, physical and mental impairment, hyperactive and adolescent need to be liked and their liking needs must be met.

Method

This study aims to examine the relationship between work engagement, empathy and liking of children in teachers working with autistic children. Teachers working with autistic children who work at private or public education centers where autistic children are educated, are recruited to the study. The questionnaire adapted to the teachers consists of sociodemographic information form, Empathic Tendency Scale, Barnett Liking of Children Scale and Utrecht Work Engagement Scale. The study was conducted on 198 teachers in total which consists 146 females and 52 males; 156 work in private and 42 in public foundations. Kolmogorov-Smirnov Test was used to determine normality distributions in the analysis of obtained data; Mann-Whitney U test, Kruskal Wallis-H test and Spearman Rho were used in the framework of inferential statistics.

Result and Discussion

The relationship between work engagement and gender of teachers working with autistic children has been researched comparatively. According to this, no significant difference was found between male and female teachers' job commitment levels. As an example of a research that supports this finding, Kavgacı (2014) found that there was no significant change in the level of dedication to work in terms of gender change in a similar research result. Similarly, in a study by Sezen (2014), the result was that teachers' work engagement level did not show any significant difference in terms of marital status, age, and work variables.

In this study, when the relationship between demographic variables and teachers liking of children level was examined, it was found that female teachers' liking of children level was significantly higher than male teachers. Similarly, the study conducted by Ercan (2014) found that female teachers' liking of children level is higher than male teachers.

Teachers who work with autistic children did not show a significant difference in their level of liking children in terms of whether they have got children or not. As a matter of fact, Gelbal and Duyan (2010) concluded that the level of liking of children was different in terms of having children. In a study by Kostak (2013), it was determined that the desire to have children had a significant effect on liking of children levels.

As a result of the evaluations performed, it was found that there is a positive relationship between empathic tendency and liking of children at a meaningful level. In support of the findings in this study, Saltalı and Erbay (2013) found that there is a positive relationship between the liking of children and empathy skills in the study conducted with the participation of pre-school teachers. The results of a simple linear regression analysis of the level of attempting empathy skills of liking of children behaviors by Saltalı and Erbay (2013) reveal that liking of children behaviors explain 10% of the variance of pre-school teachers in empathy skills. In the study of Uğurlu (2013), it was determined that the tendency of empathy explains only 10% of liking of children.